

סימן כד

— נדפס בתוספת שביעית [סוף חזו"ה הל' שביעית] —
בדין מכירת קרקע איי לנכרי

(א) שני לאוין יש בחורב בנתינת מקום לעכו"מ בחרץ, לא יבנו בחרץ פן יחטאו שמוט כ"ג ל"ג ובר"מ צב"מ ל"ח י"א וכתב"ד מזה ל"ד, לא תחנם דברים ז' ז' ובר"מ צב"מ הזכירו שם לענין חניית קרקע [ולענין מנין חשב איסור ליתן להם חן שם ל"ח ז']

ודין איסור ישיבה הוא שנתחייבו לגרשו מארצו והוא חיוב על כל אחד מישראל וכש"כ מי שמוכר לו בית או שמשכירו שטור בל"ח ז', ודעת הראש"ד פ"י מהל' עכו"מ כ"ו שאין האזכרה אלא על ז' אומות אבל שאר אומות רשות, ודעת בר"מ שם דבכל עובד כו"מ נוכח דין זה.

ודין לא תחנם ליתן להם חני' בקרקע לכ"ע נוכח דכל עובד כו"מ כדחתן ע"ז י"ט ז' אין מוכרין להם כ"ו ואמרו מה"מ כ"ו ל"ח לא תחן להם חני' בקרקע וכמו שהאריכו הח"ו שם כ"ו א' ד"ה דאמר, ושם כ"א א' דלית בה תרתי חדא חניית קרקע כ"ו. ומבואר בגמ' שם דאין איסור מה"מ אלא מכירה אבל שכירות חני' אלא משום גזירה אטו מכירה, וע"כ איירי בענין דאין איסור בהנחתו ישיבתו בחרץ, ולדעת הראש"ד יש לפרש בשאר אומות אבל לדעת בר"מ דאיסור לא יבנו ככל עובדי ע"ז, איירי בסוגיא דע"ז דאמר דאין איסור מה"מ לשכור לו בית ושדה בזמן שאין יד ישראל תקיפה לגרש ע"ז מארצו וכיון שע"כ הוא יושב מותר לשכור לו בית ושדה, וכבר פירש בן צב"ד בר"מ פ"י מהל' ע"ז כ"ו אין כל הדברים האלה אמורים אלא בזמן שגלו כ"ו אבל בזמן שיד ישראל כ"ו והנה למדנו לפ"י דאין איסור ליתן להם חני' בקרקע חלוי בקדושת הארץ דהא בקדושת הארץ איכא פלוגתא בשע"כ שגלו ובאיסור חני' בקרקע ליכא פלוגתא שהרי עיקרם נאסרה בזמן שאין יד ישראל תקיפה, ומיהו אין הכרח מזה ד"ל ציד עכו"מ תקיפה על עמם קדם שגלו, אבל הדבר מוכרע בסברה שדין זה בכלל הרצון שהיה הארץ מיושבת מישראל ולא יחנו בחרץ ע"ז וארץ ישראל היא גם בגלותו וברי חנו חייבים בישיבה ולדור זה גם בגלותו וכמו שהאריך הר"מ פ"ה מה' מלכים ובמש"כ הרד"ק פ"ד מה' סנהדרין ה"ו, והדבר מבואר בזה"ל בר"מ פ"י מה' ע"ז ה"ג שכתב ומותר למכור להם בתים ושדות בחו"ל מפני שאינה ארצנו, ואילו הדבר חלוי בקדושת הארץ לא שייך למיכב עממא על היתר חו"ל אלא לפי שאיסור ליתן להם חני' בקרקע הוא מפרטו מלות ביעור ע"ז וביה ראו למיסר אף חו"ל אלא שאי אפשר להזכיר בכל העולם ולא הזהירו אלא בחרצו אבל ביעור ע"ז מארצו הוא בכל זמן וזהו שדדק בר"מ שלא נפטרנו אלא מחו"ל לפי שאינה ארצנו, והנה נתבאר שמכירת בתים ושדות לע"ז אף בזמן הזה מה"מ והלכך כל הארץ שכבשום עולי מלכים בכלל האיסור וזה דלא בהמני"ה מזה"ל ז"ד.

ואין חילוק בין אם כבר יש לו להעכו"מ קרקע בחרץ או לא דבכל בית ושדה שמוכר להם הרי הוא נותן חני' לעכו"מ בקרקע זה ואף אם היה מקום להסתפק סתימת המשנה והגמ' והפוסקים מכרעת שאין חילוק [ועי' ע"ז י"ד ז' ה' דקל ביש מזבנין כ"ו ומאי קושית דלמא דלית לי קרקע ועוד כי מזבן לו דקל אחד הלא אינו מושיבו בזה בחרץ אלא קבלו חז"ל שכל קרקע שמוכר לו הרי הוא מהנהגו בזה] אבל בלח"ה אין כאן מקום להסתפק כלל, וח"י לנהוג קלות ראש בל"ח דאורייתא.

(ב) וזה שהזכיר חורב לא יבנו ולא תחנם הותר לגרש תושב בדכתיב דברים כ"ג י"ז עמך יבנו וגו' ואפי' למאן דרשי' ל"ח עבד אל אדוי למלתא אחרייתא גיעין מ"ה א' מ"מ סיפ"י דקרא עמך יבנו וגו' גר תושב משתני וכדאמר ערכין כ"ט א' אחיה עוב עוב כ"ו וכדכתיב ויקרא כ"ה ל"ה גר תושב וחי עמך וכמש"כ בר"מ פ"ד מה' א"צ כ"ו דלכך נקרא תושב שחורב ישיבתו

ודברי הח"י סי' ק' חמוכים לפ"י, ובלח"ה דבריו ז"ל חמוכים ש"י שאין דברי השו"ע כדאמר הלכתא משום שרשאים לחלוק, שהרי אחרת הלכתא דאמר צדק רבי קאמר לה וביינו שאמרו לי ר"א ור"ש ורש"י רבותיו אע"ג דהרבה פעמים חולק רבי על רבותיו ועל אצ"ו, אלא דמקום שסומך על קבלתו מקרי אחרת הלכתא וכ"כ לדין רבותיו ז"ל.

מן האמור נלמד שאין מקום להקל בשביעית בזה"ל משום דעת הראש"ד ובר"מ המיקונים כיון שכל הפוסקים חולקים עליהם, וברמב"ן וברש"י ובר"ן שהיו אחריהם אמרו אין הלכה כהראש"ד ובר"מ, ובסב"ת סיים ואין צדד זה בית מיוחד וספק והוצא צב"י סי' ס"ז, הרי דאחרת הלכתא דאין הלכה כמותם, וכדבר הראש"ד חזר ב"ו.

— נדפס בתוספת שביעית [סוף פרה] סק"ג —

(ה) במש"כ צב"י ז' וסי' ע' להקל בדרבנן לסמוך על הפוסקים החולקים על הרמב"ם לריכים אלו לפרש שאין חילוק בזה בין ח"י לשאר ארצות ואין לעטון ממש"כ צ"י בתשובת מהר"י"ט סי' מ"ז וממש"כ מהרש"ם צפ"י ור"י שביעית פ"י ה"א, שהר"מ הוא רבם של בני ח"י, שאין הדבר כן עכ"ל, היו אמנם ימים שהיו נובלים ע"פ ספרי בר"מ אבל מפני הצלול שערות חרבו וחזרו ונחשבו נתבטל הדבר שהחדשים היו נגררים אחר פוסקים אחרים [וכן צ"ל נתחלפו התושבים אם קמו ציניהם חכמים גדולים שהיו להם לרז ומורה וחס חלקו על בר"מ מדעתם וסברתם היו חייבים כל הקהל לשמוע להם שאין להם אלא שופט אשר ציניהם ומפני כל זה נשתנה המנהג צדיקים ידועים ובמקומות ידועים] ובזמן מן ז"ל היו נובלים לקבוע הבורח ע"פ קיצון דעות כל החכמים וכמו שנהג מן הצ"י ורמ"א ושאר החכמים ומעולם לא עשה כצ"י שו"ע מיוחד לארץ ישראל ע"פ דעת בר"מ ובזמן שנהגו ע"פ פסקי בר"מ נהגו כן בכל פסקי ההלכות שכל החורה כולל ומעולם לא חילקו בין הלכות התלויות בחרץ לשאר הלכות שהרי הרמב"ם ה"ב רבם צ"ל מקלוטות החורה, ואחרי שחל המנהג סמכו הפוסקים האחרונים על דעת פוסקים אחרים זולת הרמב"ם אף צמחות התלויות בחרץ וכמש"כ מן צב"מ פ"י מה' שביעית ה"ג שם בר"י"ק שאנו סומכים להקל בדעת ח"י וש"פ דציעור היינו הפקר ודלא כהרמב"ם והראש"ד דעטון שריפה, וצ"ד סי' רנ"ד ס"א כתב דענינים שנקו כ"ו פטורים מרצעי והביא דעת בר"מ צ"י יש מי שאומר, ושם ס"ג דקפריסין חייבין בערלה נגד דעת בר"מ, וכן מהרש"ם שם פ"ט ה"ו מסכים עם הראש"ד דיש שני ביעורים נגד דעת בר"מ.

ומה שהזכירו שהיה רבם של בני ח"י לא הביאו אלא לסנוף כמבואר בדבריהם שהחזיקו בדעת בר"מ בכלכה שהזכירו וחזקו דבריהם במעלת בר"מ שהיה רבם וכן קדם חיבור הצ"י שהיו ספרי הפוסקים בחורות הרבה כמש"כ מן בהקדמתו היו ארצות רבות נובלים כהר"מ כדי ללכת מהמזכרה [ואף בזמן ההוא לא נמנעו חכמי הדורות לצרר הלכה מן ההלכות ולהכריע בה אף נגד בר"מ] אבל אחר שהחזיקו בפסקי השו"ע חזרו גם צא"י לנהוג ע"פ שו"ע אף נגד בר"מ וכמש"כ אחרונים, וכן אחר שו"ע אנו נובלים לבורות ע"פ גדולי האחרונים אף נגד השו"ע כמו הש"ך פרי"ה הגר"א וכן אנו סומכים צדיקים פרעיים על אחרונים ז"ל אף נגד השו"ע כגון הנו"צ ועוד, ובכל זה כל הארצות שזין אצלנו, ואילו היה מנהג קבוע בדעת בר"מ לא היה בזה מחלוקת והיו קוצעים בהלכה על עיקר זה.

סוף דבר שדין מנחות התלויות בחרץ כשאר ההלכות שהולכים אחר רוב הפוסקים דאורייתא ובשל סופרים להקל אף בשקולין.

— ע"כ נדפס שם —

[ח"ה, ע"כ בהגהת סו"ה, בהנחל חו"מ מעד סי' ק"י"ב סק"י, ומלקי אכ"ע נשים דף ר"ע צ"ל].

לזמן נמי הוא בלאו דאורייתא שהרי הכא באין אינו מוכר לו רק את הניקבה, ושמיטתן מכאן דקנין לזמן מפקעת ממעשר דאליכא אין כאן תרתי למש"כ תו' שם כ"א א' ד"ה הא, דבעינן הפקעה בפוערת.

— נדפס בהוספות שביעית [סוף פרק] ס"ק י"ט —

ומיהו דעת הר"מ דלא בעינן הפקעה בפוערת שהרי פסק פ"א מה"ט דאין קנין ופסק דאין משכירין שדות בא"י ואין מוכרין בסוריא ובגמ' אמר טעמא משום דאיכא תרתי וע"כ דאף אם אין קנין מקרי הפקעה ומה שהק' תו' דא"כ שכירות נמי י"ל דכיון דאינו אלא לזמן נא מקרי הפקעה, וכ"כ תו' ב"ב פ"א א' דסוגיא דע"ז אפי' אי' אין קנין ולפ"ז אין ראיה דמכירה לזמן מפקעת, ובתו' גיטין מ"ז א' בהבו דר"א הוי מלי למימר דסבר כר"מ וגרסא דכונתא דר"מ לא תקשה לרבה דמלי למימר דטעמא דשדה חמיירא משום דבית אינו בכלל צרכה כדאמר צורי ומ"מ סתמא דגמ' בע"ז כמ"ד יש קנין רכיטא וכדון נותן להכריע בהלכה כן אכל למאי דהכריע כר"מ ע"פ סוגיא דבכורות דאין קנין מוכרחים אנו לפרש סוגיא דע"ז דלא משום דיש קנין קאמר.

— ע"כ נדפס שם —

ר"מ פ"ד מה' א"כ ה"ה ואין מקבלין ג"ת כו' אכל ג"ת שקבלוהו בזמן שהיוצל נובג נוכחין עמו כג"ת אף כשצטל יוצל, אכל לענין ע"כ נראה דאם נחצטל יוצל צטל קנינו וכ"מ גיטין ס"ה א', ולמאי שפי' הר"ה הטעם משום טורח לצור לפרנסן מ"מ נראה דאף אם קבלוהו אינו כג"ת דהא ילפינן ל' ערכין כ"ט מגז"ש ואמר אין ג"ת נובג כו' משמע אף דיעבד.

שם בה"ש הר"ה כ' דר"מ שמוחר ליטב צעיר והר"ה לשיטתו פ"י מה' עכו"ס דאין איסור בישיבתו כל שזכר ב' מלואות וכמו שסיים גם כאן בדבריו, והאי צעיר עלמא ר"ל שחבא כל העיר גירי תושב או שישב צעמנו צעיר אלא לר"ך שישב עם ישראל וכדאמרו בספרי שלא ישב צספר ולפ"ז דיון נותן דאף בזמן שאין יוצל הדיון כן שהרי הוא משום דחשדין ל' פן יחרוש מזימות רשע, ומלי' הר"ה שכתב שהוא משום קדושת הארץ משמע דמפרש שאינו יושב צעיר ול"ע היאך משתמע משמך שאינו יושב צעיר ועוד הא קרא כתיב צאחד שערך וגם ממעטין בספרי שם ירושלים ופסקה הר"מ פ"ז מה' צה"ב ואולי גם הר"ה פ"י שלא ישב עלמא צעיר ומפרש לה משום קדושת הארץ.

שם וקונה ע"כ עד זמן שיראה, ל"ע דמה ענין זה לדיון ג"ת הלא גם בנכרי הדיון כן ועיקר הדיון שקונה ע"כ בזמן שאין היוצל נובג ל"ע דהא משמע דאין ע"כ נובג כלל בזמן שאין היוצל נובג ואף עכו"ס שקונה למע"י אינו אלא בזמן שהיוצל נובג דהא משמע ערכין שם דכלל מקום דכתיב יוצל אין הדיון נובג אלא בזמן שהיוצל נובג ובגמרא לנכרי נמי כתיב יוצל.

ולדעת הר"ה אפשר דמקבלין אותו כדי להחזיר ישיבתו אכל לא להחיותו, אכל קבלה צעיר.

[שור"ר צריעצ"א יצמות מ"ז א' כתב דלענין למקני קה"ג נובג ע"כ אף בזמן שאין היוצל נובג, וזה בדברי הר"ה].

ע"ז ס"ד ב' אלו נא בלא לכלל ג"ת כו' אלא שקצב עליו לקיים כל מלואות האמורות בתורה כו', ל"ע נכרי שמקיים מלואות אלו משא אית ב' וכי ינוח תפילין וישב בסוכה ואפשר דאין מחזירין לו נישב בקרב ישראל עד שיסמור הכל כדי שלא ילמדו ממעשיו ולדעת הר"ה אין מקבלין אותו להחיותו אלא בכך וגרסא דדוקא להשמר מאיסורי לאו אכל לא בקיום עשין, ותנאי דפליגי ברייתות ט' א' לענין שבת אי עושה מלאכה כחוכ"מ או כיו"ט ס"ל כהכמים דהכא דלא בעינן רק ז' מלואות ומ"מ לענין שבת בהמירו דכיון דיושב ציטנו לר"ך ליזכר מעט שלא יראו הרואים עובד בשבת ויפגוש הרגשם בשמירת השבת ואין קי"ל כהכמים דהכא שלא הזכירו רק ז' מלואות והכי פסקין התם כר"ש דעושה מלאכה בשבת לענין כישראל צה"ל.

ויש לעי' לר"ש צורי פ"ד דגיטין דל"ת לזמיתות אזהרה ל"ל קרא ח"ל מלא תחנם, וי"ל דבמוכר בשביל פיקוח נפש לא ימכור לזמיתות ואין זה דוחק דהא כל מוכר שדה אפי' לישראל אינו

ישיבתו אמתו, וכן מותר ליתן ל' חניה בקרקע שהרי מקרא דלא תחנם ילפינן נמי מתנת חנם וגר תושב נותנין לו מתנת חנם כדכתיב לגר אשר וגו' וכדאמר ע"ז כ' א'.

וגר תושב קי"ל כרצון ע"ז ס"ד ב' כל שקבל עליו ז' מלואות וביינו קבלה צפוי ב"ד של ג' כדקתי שם בדברי ר"מ, ואין מקבלין ג"ת אלא בזמן שהיוצל נובג כדאמר ערכין כ"ט א' וכמו שפסק הר"מ פ"ד מה' א"כ ופ"י מה' ע"ז, וכתב הראש"ד ב' א"כ שם הטעם מפני שקבלת ג"ת מלוה וכדאמר גיטין מ"ה א' למאן דדריש בזה ל"ת עבד וגו' ואפי' למאן דדריש למלתא אחריתא מודה שהוא מלוה ואפשר שכל העניים שבחומות יעלו לארץ ויקבלו עליהן גירות התושב ונתחייב להחיותן וכדאמר ב"מ ע"א א', וגפי"ך בזמן שהיוצל נובג וכל ישראל על אדמתן וכן שולטין בעולם חפשי להם לעמוד בדבר אכל בזמן שאין כל יושביה עליה ואין שליטה ישראל שלמה אי אפשר להם לקבל גרים חוששים ולפרנסם וב' הר"ה שם נראה דיש ע"ס וי"ל דבזמן היוצל שולטין והיה יכול להתפרנס שלא בעורה לצור כו'.

ג) ודעת הר"מ דכיון דאין אנו מקבלין אותו לא כותר ישיבתו בארץ ח"ט שהוא זכיר ב' מלואות דכלל קבלה אין אנו צעומים בצורחת ואין אנו צקייאין בהם, אכל דעת הר"ה דגם שהוא נזכר ב' מלואות וראוי לקבלו אלא שמפני הקושי נפטרנו מקבלתו ומחויב להחיותו שלא ינהרו כולם לארץ מ"מ אין איסור בישיבתו שאין כאן חשש פן יחטילוהו וגו' ומסתבר דגם לענין חני בקרקע וליתן נכס מתנת חנם נמי צמהלוקת שנוי' לדעת הר"מ כל שאין לו קצנה מהמירין עמו כשאר נכרי ולדעת הראש"ד מיקלילין עמו, ואף גדת הראש"ד דוקא שהוא שלם צחמונת ישראל שישאל נתייב צחרי"ג מלואות וב"ב ב' אכל אם יש לו דעות כחצות וכו' משועבד לדעותיו אף שאין בהן ע"ז ממש וגם הוא שומר ז' מלואות מלד הישר שאינו ראוי לקבלו לגר תושב כרי הוא באיסור ל"ת ובאיסור ישיבה וקרינן בזה פן יחטילוהו צכפירותם ואש"ג דנענין לאסור יין צעובד ע"ז תלוי וכמ"כ הר"מ פ"ג מהמ"א כ"ה ובע"ז יו"ד ס' קב"ד ס"ק ד' הכא לענין ל"ת אין חילוק.

ד) ואש"ג דלענין לא תתן להם חן כל שעושה לרווח ישראל מותר וכמ"כ הר"ן פ' השולח לענין לשחרר עבדו וכמ"כ ב' החינוך מלוה תכ"ז הכא לענין חני בקרקע אין חילוק דנתינת חן אינו אלא צרגש החנינה אכל לא צדורש טובת עלמא אכל חני בקרקע המלואות של ע"ז על אדמת ישראל צקנין שנאו לפני הדיקים ובג שקיה הקרקע והיא שלו הרי ע"ז חונה על קרקע הארץ, וגם לא נתינת תורה לשוערין וצבא נכרי שמכר לו עבד בלא אף שפני ראות עיניו אינו מתאחז בה.

ולפי"ך אין מקום להחזיר למכור לנכרי בשביל נפקות קדושת שביעית ואדרבה איסור שביעית דרבנן צזה"ז ומכירה גאו דאורייתא כעריפה וצ"ה וכיו"צ, וכ"כ צמשיב דבר ס' ג', והמוכר ע"י שליח ודאי לא חויל המכירה מדיון אין שליח לד"ע ומיכה עפ"י נגולים מאיסור מכירה.

והנה נעיל ס' כ"א לא זכינו אי מכירה לזמן הוי בכלל מכירה או בכלל שכירות ואנהירינהו לענין מסוגיא דע"ז י"ד ב' דנעטער ר"ה בהא דתנן רמ"ה אף דקל עב לא מוצנינן לכו הא דק' צום מוצנינן לכו והא תנן אין מוכרין נהן צמחוצר נקרקע והק' הגר"א יו"ד ס' קנ"ה ס"ק ע"ז הא לדעת רה"פ דמתני' אין מוכרין להן צמחוצר לקרקע הוא דוקא בא"י מלי קשיא ל' לר"ה הא דקל עב אין מוכרין אף צה"ל וחזק דר"ה לר"מ קשיא ל' הא ר"מ ס"ג דאף צה"ל אין מוכרין להן שדות שמעינן מכאן דאין מוכרין אילן לר"מ אף צה"ל וכ"כ הר"ן צהדיא ע"ז י"ט ב' יחס איתא דמכירה לזמן כשכירות וצ"ה איסורו מדרבנן א"כ צה"ל מותר אף לר"מ וברי' אין לך מכירה לזמן יותר ממכירת אילן בלא קרקע שהרי אין לו רק עד שימות האילן וכדתנן ב"ב פ"א א' ואף צמנו אין לו רק שיצטוד יניקה ואפי"ה אסור צה"ל ש"מ דמכירה לזמן כמכירה דמי ואסור בא"י מה"ט וקא"י עלי' בלאו דאורייתא ושמיטתן מכאן דאף אם מוכר לו שטה העליון של הקרקע